

O'QUVCHILARDA O'ZBEK MUSIQA FOLKLOR HAQIDAGI TASAVVURLARNI SHAKLLANTIRISHNING VOSITA VA USULLARI

Axmedova Maqsuda Lochinovna

Turon Zarmed Universiteti O'qituvchisi

Annotatsiya: Ta'lim muassasalarida o'quvchilarni musiqa mashg'ulotlarida quvnoq va sho'x qo'shiqlarni tinglash, chapak chalish hamda bolalar cholg'u asboblari jo'r bo'lish musiqaga ishtiyoqlarini yanada oshirib boradi. Chunki bu yoshdagi bolalarda hali diqqat – e'tibor uncha to'liq bo'lmaydi, ular ko'proq serharakat va o'yinga moyil bo'ladilar. Musiqa mashg'ulotlarida o'uvchida musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirish doimo tarbiyachi, musiqa rahbarining diqqat markazida bo'lishi, turli metod va vositalar, jumladan musiqiy-didaktik o'yinlar yordamida amalga oshirilishi lozim.

Kalit so'zlar : tasavvur, ko'nikma, vosita, estetika, sur'at, did, mijoz.

Musiqa mashg'ulotlarini rejalashtirar ekan, pedagog o'quvchilarning aqliy, jismoniy, emotsional yuklamalarini hisobga olishi kerak va shunga ko'ra o'rgatiladigan repertuar va faoliyat turlarini ketma – ketligini to'g'ri tuzishi kerak.

Har bir musiqa rahbari xar bir musiqa mashg'ulotini qiziqarli va o'quvchilar xotirasida uzoq saqlanishi uchun ko'rgazmalardan unumli foydalanishni bilishi zarur. Mashg'ulotni tashkillashda musiqa rahbari quyidagilarni yoddan chiqarmasligi kerak:

- mashg'ulot bayoni, yangi qo'shiq, raqs harakatlari, foydalaniladigan cholg'u asboblari uchun tayyorlangan ko'rgazmalar;
- qismlarni bir-biriga uzviy bog'lay olish;
- o'quvchilarni qiziqitirish uchun ularning yosh xususiyatlarini e'tiborga oligan xolda sodda va past ohangda muloqatda bo'lish;
- texnika vositalaridan foydalana olish;
- musiqiy ta'limiy va didaktik o'yinlar yordamida o'quvchilar bilim va ko'nikmalarini mustahkamlab borish;
- musiqaviy xarakatli o'yinlarni atributlar va vositalar yordamida tashkillashtirish.

Mashg'ulotni rejalashtirishda quyidagilarga e'tibor berishi kerak:

- ✓ Musiqa tinglashda rasmlardan, bastakor va kompozitor portretlaridan, xilma-xil rangdagi shakllardan foydalanish;
- ✓ Ovoz diapozonini kengaytirish mashqlarida musiqali zinacha ko'rgazmali qurollar, tarqatma materiallardan foydalanish;
- ✓ Qo'shiq kuylaganda rasmlarga qarab qo'shiq nomini topish;
- ✓ Laparlar va raqslarni ijro etganda atributlar(gullar, lentalar, v.b.) foydalanish;
- ✓ o'quvchilarni ijodiy kobiliyatini rivojlantirishda musiqali xarakatli va obrazli o'yinlarni o'rgatilganda shu o'yinga mos atributlarni tayyorlab fikrlashga o'rgatish, sahnalashtirilgan jarayonda o'quvchilarni mustaqil xarakat qilishlariga imkon yaratadi va katta o'rin egallaydi.

O'quvchilar yorqin va quvnoq ranglarni xush ko'radilar, ularda bu orqali quvnoqlik hissiyotlari rivojlanib boradi. O'quv materialini murakkabligiga ko'ra xilma – xildir: ko'proq aqliy faoliyatni, diqqatni talab qiladigan vazifalarni mashg'ulotlar boshida berish kerak. Kuylashdan oldin murakkab jismoniy mashqlarni berish mumkin emas, chunki bunday mashqlar o'quvchilarni nafas olishlarini qiyinlashtiradi. Amaliyotga ko'ra faoliyat turlarini quyidagicha berish maqsadga muvofiq.

Mashg'ulot boshida kichik musiqiy – ritmik mashqlar, ular birorta raqs elementlari ham bo'lishi mumkin. Bunday harakatlar o'quvchi diqqatini jamlaydi. Ritmik mashqlardan so'ng o'quvchilar o'tiradilar va musiqa tinglaydilar. Keyin esa qo'shiq kuylashga o'tadilar. O'quvchilar bir mashq davomida 2 – 3 ta qo'shiq kuylashadi. Masalan, marsh, raqs, qo'shiq jarayonida musiqa savodidan xabardor bo'ladilar. Bunday mashg'ulotlar mavzuli mashg'ulotlar deyiladi.

Yana biri bu kompleks mashg'ulotlardir. Bunda o'quvchilar bilan faqat musiqa emas, balki, adabiyot va tasviriy san'at bilan shug'ullanadilar. Bunday mashg'ulotlar asosida uchta san'atni birlashtiruvchi badiiy obraz yotadi. Masalan, «Qish zavqi», «Kuz keldi», «Bahor».

Musiqa mashg'ulotlari – har bir o'quvchining musiqiy qobiliyatini maqsadga muvofiq va har tomonlama ta'lim – tarbiya beruvchi mashg'ulotlardir. Ularda har xil faoliyat turlari: kuylash, ritmik harakatlar bajarish, musiqa tinglash, musiqa savodi bilan tanishtirish kabi faoliyatlarni uzviy bog'lab olib boradilar. Musiqa faoliyatini bajarish o'quvchilarni faolroq bo'lishlariga asos bo'ladi. Tashkil etiladigan bayramlar ham qiziq va muvaffaqiyatliroq o'tadi.

Unda guruhning barcha o'quvchilari ishtirok etadi. Musiqa mashg'ulotlari – musiqa tinglash, qo'shiq o'rgatish, musiqiy – ritmik harakatlar bajarish, raqsga tushish, musiqiy – didaktik o'yinlar, o'quvchilar cholg'u asboblari bilan chalishga o'rgatish va musiqaga oid ma'lumotlarni qamrab oladi. Har bir mashg'ulotdan mashg'ulotga sayin o'quvchilarga musiqaviy ta'lim-tarbiya berishning qaysidir vazifasi hal etib boriladi. Musiqa rahbari ushbu ishda rahbarlik qiladi, to'g'ri yo'l ko'rsatib, maslahat va tavsiyalarini berib boradi. O'quvchilarni bilim va malakalariga qo'yiladigan talablar har bir guruh uchun faoliyat turiga qarab tuziladi. Bunday mashg'ulotlarning qiyinligi shundaki, o'quvchilarning diqqatini bir faoliyatdan ikkinchi faoliyatga ko'chirish kerak bo'ladi. Shu ketma – ketlikni reja asosida amalga oshirish murakkabdir. Chunki o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini hisobga olsak, ular bugun o'rgangan asarlarini keyingi safar unutishlari mumkin. Zamonaviy pedagogika ta'lim tizimining maqsadi, yangi toifaga mansub bo'lgan musiqa rahbarining umumiy va kasb kamolotiga erishishdan iborat.

Mavjud pedagogik vazifalar saqlangan holda O'zbekistonga xos milliy qadriyatlar, an'analar, xalq ijodi, musiqa merosini o'quvchilarni idrok etish qobiliyati darajasida bosqichma – bosqich tadbir etish nazarda tutiladi.

Avvalam bor musiqa repertuarlari o'quvchilarning jonajon Vatanga muhabbat, mehnatsevarlik, tabiatini e'ozlash, do'stlik, hamjihatlik, rahm – shafqat kabi xislatlar musiqaviy obrazlar orqali idrok etilishga qaratilgan. Bunda Respublika miqyosidagi ijodkor tarbiyachilarning ilg'or tajribalari natijasi, yangicha ishlash metodikasiga asoslangan musiqiy repertuarlari o'quvchilarning yoshiga mos bo'lgan (bilim va malakalar darajasi, musiqaga munosabati, qiziqishi, qobiliyati, sog'lig'i, kayfiyati, bog'chadagi muhit va boshqalar) holatlarni musiqiy faoliyat turlarini hisobga olgan holda besh qismga bo'linadi.

O'quv materiallari choraklarga taqsimlangan bo'lib, o'quvchilarning mehnat faoliyat turlariga muvofiq tanlanishi dastlabki bilim va ko'nikmalarni egallashda, ta'lim maqsadlarini egallashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mashg'ulotning tuzilishi o'quv materiallarining mazmunidan kelib chiqish lozim. Bunda asarning tarbiyaviy ahamiyati, ularning badiiy g'oyaviy saviyasi, o'quvchilar yoshiga mosligi, asar mavzusining xilma – xilligi hisobga olinadi. Ma'lumki, musiqiy faoliyat musiqa tinglash, qo'shiq aytish, musiqiy ritmik harakat, o'quvchilar cholg'u asboblari chalishni o'rganish kabi turlarga bo'linadi. Har bir faoliyat turi o'quvchining musiqiy didini rivojlantirishga yordam berib, ma'lum malakani shakllantiradi.

Mutaxassislar tomonidan ta'lim muassasalari o'quvchilarining musiqiy uquv va qobiliyatlarini quyidagi faoliyat turlarida ajratgan holda tasnif etadilar.

Jumladan, tarbiyalanuvchilarning musiqiy tovushlarni baland-pastligini his etish qobiliyati;

- ✓ musiqiy tovushlar rangini bir-biridan farqlanishini bilish;
- ✓ o'quvchilarni musiqa mos harakat bajarishlarini xis etishlariga o'rgatish, qadam tashlab, chapak chalib musiqani xotirada saqlash, his etish va ifodalash;
- ✓ musiqa tinglash qobiliyatini o'stirish;
- ✓ jamoa bo'lib kuylash;
- ✓ aytm so'zlarini ma'no va mazmunini o'rganish uchun ularni mushohada qilish qobiliyatini o'stirish.

Yuqorida ta'kidlab o'tilgan maqsadlardan kelib chiqqan holda ta'lim muassasalarida olib boriladigan musiqa ta'lim-tarbiyasining asosiy vazifalari etib quyidagilarni tavsiya etish mumkin:

Birinchidan, tarbiyalanuvchilarni musiqa bo'lgan qiziqishlarini oshirish borasida o'quv dasturda repertuar tanlashda ularning yoshiga xos jihatlarni e'tiboga olish;

Ikkinchidan, tarbiyalanuvchilarni musiqiy asarlar bilan tanishtirish jarayonida ularda musiqiy ohangga bo'lgan his-tuyg'ularni hosil qilish yo'li bilan Ona-Vatan, xalq, millatga nisbatan mehr-muhabbatni tarbiyalash, shu orqali ularning musiqa haqidagi tasavvurlarini boyitish;

Uchinchidan, bolalarni musiqa tinglash, qo'shiq kuylash, musiqa ostida ritmik harakatlarni bajarish, bolalar cholg'u asboblari jo'r bo'lish faoliyatlari yordamida ijodiy qobiliyatlarini shakllantirib borish;

To'rtinchidan, bolalar ovozini asrab tarbiyalash, qo'shiqlarni sodda, ravon, erkin, tabiiy va ifodali kuylashga o'rgatish hamda unga odatlantirish;

Beshinchidan, tarbiyalanuvchilarni musiqiy asarlardan zavq olishlari, shu asosda ularning musiqiy did va badiiy fikr yuritishlarini rivojlantirish;

Oltinchidan, musiqa mashg'ulotlari jarayonida musiqiy asardagi badiiy obrazlarni o'yin va raqs ifoda etishga o'rgatish;

Yettinchidan, musiqa mashg'ulotlarida bolalarni milliy qadriyatlarimiz bilan tanishtirish, milliy cholg'u sozlar jo'rligida milliy ohang-kuy va musiqiy-ritmik harakatlarni bajarishga o'rgatish;

Sakkizinchidan, musiqa mashg'ulotlari mazmunini maktabgacha ta'lim muassasasi, Vatan, shahar, mahalla, tabiat, jamiyat hayoti bilan bog'lash, ta'lim muassasalarida o'tkaziladigan tadbirlarda o'rganilgan kuy va qo'shiqlar bilan ishtirok etish. Turli ertaliklar, konsertlar tashkil etish kabi vazifalarni amalga oshirish talab etiladi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, ta'lim muassasalari musiqa mashg'ulotlarida bola hayotini, tevarakatofni musiqiy obrazlar orqali idrok etish uchun repertuar tanlash lozim bo'ladi. Olib boriladigan musiqiy tarbiya ishlarini badiiy adabiyot va tasviriy san'at bilan uzviy ravishda bog'langan holda amalga oshirish, musiqiy tarbiyaning ilg'or tajriba va turli metodlaridan foydalanib o'tkaziladigan

har bir musiqa mashgʻulotini oʻquvchilarga badiiy-estetik zavq uygʻotishini, ularning his-tuygʻularini shakllantirishda, ijodiy fikrlash qobiyati va nutqini oʻstirishda xizmat qilishni taʼminlash lozim.

ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Холикова, М. К. К. (2021). ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ В ДУХЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ. *European research*, (1 (38)), 73-75.
2. Makhmudova, D. I., Isabayeva, D. K., & Holikova, M. K. AESTHETIC EDUCATION OF TALENTED STUDENTS IN THE SPIRIT OF NATIONAL PRIDE.
3. Holikova, M. K. IMPORTANT ASPECTS OF AESTHETIC EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN IN THE SPIRIT OF NATIONAL VALUES.
4. Shuhratovna, N. M. (2021). Topic Groups of Microtoponyms of Jondor District. *Middle European Scientific Bulletin*, 8.
5. Юлдашева, М. М. (2022). ТИББИЙ ПЕДАГОГИК ЙЎНАЛИШ ТАЛАБАЛАРИДА МИЛЛИЙ АНЪАНАЛАР АСОСИДА БАҒРИКЕНГЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(4), 333-336.
6. Юлдашева, М. (2020). Розвиток толерантності в історії східної культури. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*, (46), С-158.
7. Muzafarovna, Y. M. (2020). DEVELOPMENT OF TOLERANCE IN THE HISTORY OF EASTERN CULTURE. *Chief Editor*, 5(10).
8. Юлдашева, М. М., Юлдашева, М. М., Рузиева, М. Х., & Кличова, Ф. К. (2020). РОЛЬ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ И СТУДЕНТОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ. *Биология и интегративная медицина*, (4 (44)), 140-155.
9. Рахматова, М. Р., Жалолова, В. З., Юлдашева, М. М., & Юлдашева, М. М. (2021). Талабалар орасида соғлом турмуш тарзини тарғиб этувчи тўғарақлар ташкил этишнинг устуворлиги. *Биология и интегративная медицина*, (1 (48)), 444-454.
10. Qizi, M. D. I., Komiljonovna, I. D., & Azamatovna, M. S. (2021). The essence of educating talented and creatively minded youth in the spirit of national pride. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 10(5), 383-386.
11. Jobirovich, Y. M. (2022). BOSHLANGʻICH SINF MATEMATIKA DARSLARINI INTEGRATSIYALASHGAN HOLDA OLIV BORISHDA TAʼLIM TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH. *TAʼLIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(12), 19-23.
12. Ярашов, М. Д., & Хамдамова, Х. (2022). МЕТОДИКА РАБОТЫ НАД РЕЧЬЮ УЧАЩИХСЯ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ. *THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH*, 1(9), 138-143.
13. Jobir oʻgʻli, Y. M., & Roziyabonu, S. (2022). 1-SINF MATEMATIKA DARSLARIDA GEOMETRIK MATERIALLARNI OʻRGATISH. *THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH*, 1(9), 132-137.
14. Jobir oʻgʻli, Y. M., & Maftuna, S. (2022). BOSHLANGʻICH SINFLARDA TAʼLIM MAZMUNINING TAVSIFI. *THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH*, 1(9), 144-147.
15. ESHMATOVA, Y. YAZARIN MAHARETI VE PEYZAJ TASVIRI. *DİL VE EDEBİYAT ARAŞTIRMALARI I*, 121.